

L'ILLUSTRATION DERGİSİNDE ÇANAKKALE SAVAŞI VE ORYANTALİST BAKIŞ AÇISI (1915-1916)

EMEL KEFELİ*

L'illustration dergisi 1843 yılında haftalık dergi olarak yayın hayatına başlar. Horace'ın "*Görsel olarak tespit edileni hatırlamak, kulaktan duyulanı hatırlamaktan daha kolaydır*" fikrinin esas alındığının belirtildiği ve 1 Eylül 1843 de yayınlanan önsözünde derginin amacı şöyle özetlenir:

"19. yüzyılın sosyal hayatının sadık bir aynası olmak", "düşüncelere hitab etmenin yanı sıra göze de hitab etmek".

Sosyal hayatın aynası olma işlevini yerine getirirken kelimelerin dünyası resimlerle ve haritalarla desteklenir, renklendirilir. Zaten dergiye *Illustration* (kitap gazete resmi) adının verilmesinin sebebi budur. Dergi bu tavrı ile yenilikçi basında öncü olmak ister. Politik olaylar, toplumsal meseleler, millî bayramlar, askerî zaferler, dış politika, arkeoloji, sanat, tiyatro, yeni yayınların tanıtımı, moda gibi toplumu ilgilendirebilecek tüm haberlere yer verir. Derginin Türk basını açısından önemi ise Ahmet İhsan Tokgöz'ün 27 Mart 1897'de "edebiyat, bilim, sanat, biyografi, seyahat ve romana hasredilmiş bir "Resimli Osmanlı Dergisi" olarak tanımladığı *Servet-i Fünûn*'u çıkartırken ilk evrede *L'illustration*'u örnek almış olmasıdır¹.

I. Dünya Savaşı ve izleyen yıllarda Fransız basınının en önemli özelliği çeşitliliği ve canlılığıdır. 1914'de yalnız Paris'de 46 haber gazetesi çıkmaktadır. 1843'den beri yayın hayatı devam eden *L'illustration* da I. Dünya Savaşı süresince yayınladığı özel savaş sayıları ile dikkati çeker. Savaşın bütün hızıyla devam ettiği yıllarda Fransa'nın savaştığı tüm cephelere aid

* Doç. Dr., Marmara Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

¹ Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, çev. Metin Kıratlı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1984 (2. baskı), 189.

çok canlı fotoğraflara raslanır. "Savaş Resmi" (La peinture de la Guerre) başlığı altında yayınlanan asker portreleri ve askerlerin günlüklerinde yer alan savaş sahneleri ile ilgili izlenimlerinden mülhem temsili savaş resimleri ve gravürler dikkat çekicidir.

Savaş cepheleeri kapsamında dergide daha çok Almanlarla savaşılan cephelere ait fotoğraf ve yazılara önem verildiği gözlenir. Bu da çok doğaldır. Zira kamuoyunun dikkatini çeken en önemli mesele Alman meselesidir. Kamuoyu bunları öfkeli bir ilgi ile izlemektedir. Doğu meselesine ve Doğu'daki çatışmalara pek fazla yer verilmez.

Doğu meselesi, Balkanlardaki itilâflar Fransız halkına yıllardır karmaşık ve çözülemez, Avrupa'yı savaşa sürükleyen meseleler gibi görünür². Kamuoyu Doğu'daki, Balkanlar'daki çatışmaları derinlemesine anlayamayacağıını peşinen kabul etmiştir. Bölge anlaşılmaaz nedenlerle savaşların çıktığı bir bölge olarak nitelenir. Doğunun sınırları, Avrupa için çok geniş bir coğrafyaya yayılmaktadır. Yakın ve Orta Doğu'nun siyasî haritasının sürekli ve hızlı bir değişme içinde olması da kamuoyunun ilgisini bölgeye yoğunlaştırmasını engeller. Üstelik o yıllarda Fransızlar kendilerini "coğrafya bilmeyen mösyö" olarak tanımlarlar³.

Doğunun haritasına orada yaşanan savaşa rağmen hakim olamayan kamuoyunun bu halini 1921 yılında bir coğrafya öğretmeni şu cümleler ile dile getirir:

"Hiçbir şey kesin ve belirli değil. Halklar kendileri dahi farkına varmadan doğuyor, batıyor, tekrar diriliyor, Avrupa Rusya'sından ve daha beteri, Asya Rusyasından doğan yeni devletler nelerdir? Bu konuda tam bir keşmekeşlik vardır. Tüm küçük Asya için de durum böyle. Buralarda neler oluyor anlıyor musunuz? Ben coğrafya öğretmeniyim ve zerre kadar bir şey anlamıyorum⁴.

Kamuoyunun bu durumu karşısında, I.Dünya Savaşı'nda doğu cephesi ve Türkler, daha sonraki yıllarda ise Türklerin verdiği millî mücadele Fransız basınında hep ikinci planda kalır. Bununla beraber, ilgilerini bu ko-

² Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu 1919-1922*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1975, 11-31.

³ a.g.e., 16

⁴ a.g.e., 16

nuya yönelten Ermeni ve Yunan propagandaları ve oryantalist bakış açısını bu noktada belirtmek gerekir.

Ermeni ve Yunan propagandaları

Türkler aleyhinde yapılan ve Doğu'daki olayları ve Türkleri yanlış tanıtan, olayları kendi çıkarları doğrultusunda yorumlayarak aktaran, Türkler hakkında yanlış, çarpıtılmış imajlar oluşturan bu propagandalar kamuoyunun dikkatini çekmektedir. Tarihte Avrupalıların zihninde oluşan -genellikle olumsuz- Türk imajı bu yolla pekiştirilir.

Avrupa ile ilk kez Haçlı seferleri gibi askerî-politik-dini boyutları olan bir temasla karşılaşan Türkler Avrupalılar tarafından bir "öcü" gibi tanınmaktadırlar. I. Dünya Savaşı süresince yakıştırılan "hasta adam" imajına rağmen Türklerle savaşmaktan çekinirler. Türklerin cesur ve iyi savaşçı olduklarını sık sık tekrarlarlar. Almanların yanında yer almalarını ise Almanlar için bir avantaj, kendileri için ise bir dezavantaj olarak görürler. Kısacası, "Türk gibi kuvvetli" sözü hâlâ anlam yükünü yitirmemiştir.

Oryantalist bakış açısı

Doğu neredeyse bir Avrupalı icadıdır ve eski çağlardan beri insanlarda hülyalar uyandıran, garip izlenimler yaratan, kendine has manzaraları ve insanları ile yeni deneyimlere yol açan bir yerdir⁵.

Avrupalılar Doğu, Doğu halkının eğilimleri, zihniyeti, hayatı gibi konuları işlerken siyasî raporlar verirken hep "Doğu ile Batı arasındaki temel ayrımı" hareket noktası olarak alırlar. Edward Said oryantalistin "*dünya Doğu ile Batı diye birbirine eşit olmayan iki parçadan oluşmuştur diyen temel bir coğrafi ayrımın değil, bilimsel keşif, filolojik restorasyon, psikolojik tahlil, coğrafi görünüm ve sosyolojik tasvir yolu ile yaratıp muhafaza ettiği bir dizi menfaatin ayrıntılı ifadesi*" olduğunu belirtirken ve bu tanımları "*hatta bir ifadeden ziyade, farklı ve yeni bir dünyayı anlama bazı hallerde denetleme, idare etme hatta kendi bünyesine katma yolunda bir istek ya da niyettir*" şeklinde genişletirken çok önemli noktalara temas eder⁶.

⁵ Edward Said, *Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, İstanbul, Pınar Yay. (4. baskı), 13-14.

⁶ a.g.e., 30

Çanakkale Savaşı, İtilâf devletleri için Hellespont'u ve daha da ileri giderek-ki asıl amaç budur- Constantinople'u denetleme, idare etme ve kendi bünyesine katma fırsattır. I.Dünya Savaşı süresince Osmanlı Devleti'nin kazandığı ve ma'kûs kaderini değiştirme yolunda önemli zaferlerden biri adedilen Çanakkale Savaşı, 1915-1916 yıllarına ait sayılarını incelediğimiz *L'Illustration* adlı dergide oryantalist bakış açısının canlı örnekleri ile karşımıza çıkar.

20 Mart 1915 den itibaren Ardouin - Dumazet ikilisinin makalelerinde askerî bilgilere ağırlık verilir ve Çanakkale'de açılan yolun İstanbul'a kadar uzanacağı görüşü vurgulanır ("Le Bombardement des Dardanelles" no:3756, 27 Şubat 1915, s.228).

Gerek İngilizler gerekse Fransızlar Çanakkale'yi İstanbul'a açılan bir yol olarak görürler. "Hasta adam" sıfatı ile tanımlanan Osmanlı İmparatorluğu artık onların gözünde yağmalanacak bir varlıktır. Kazanacaklarından emin olan İtilâf devletleri Çanakkale Boğazı geçildikten sonra izlenecek politika üzerine uzun raporlar ve planlar hazırlarlar⁷.

Gazetenin savaş muhabirlerinden Raymond Lestonnat deniz kuvvetlerini yeraltı maden ocaklarında kayaları delen öncü işçilere benzetir. Bu tehlikeli görevi yüklendiklerini ve Türkleri yenerek İstanbul'a ilerleyeceklerine ve Avrupa'ya zaferi getireceklerine inanır (no: 3766, 8 Mayıs 1915, s.476-477).

Çanakkale Boğazı, dergideki adlarıyla Hellespont, Dardanelles, Dardanos'un Constantinopolis'e giden yolu açacağı görüşü üzerinde durulurken İstanbul için şu cümlelere yer verilir:

"Dünyanın denize kıyısı olan hiçbir başkenti doğa tarafından bu İslâm başkenti kadar iyi korunmamıştır. Hiçbiri bu kadar kolay savunulamaz."

Burada Constantinopolis adının ısrarla kullanılması ve şehrin bir İslâm başkenti olarak vurgulanması Hristiyan -İslâm çatışmasını ve dinler tarihi bakımından son derece önemli bir mekân olan İstanbul'a Batı'nın hâlâ büyük bir arzu ve özlemle baktığının kanıtıdır.

⁷ Tuncoku, A.Mete, "İngiliz Gizli Belgelerinde 18 Mart Zaferi ve Çanakkale Muharebeleri", *Çanakkale Muharebeleri 75. Yıl Armağanı*, Ankara Genel Kurmay Basımevi 1990, 29-33.

Dardanos ve Hellespont adlarının kullanılması da mânâlıdır. Zira Avrupa için Çanakkale hâlâ Troya kral soyunun atası olan, Atlas'ın kızı Elektra ile Zeus'un oğlu Dardanos'un⁸ kurduğu şehirdir (bugün Çanakkale'nin biraz ilerisinde Troya yolunda Dardanos tepesi diye belirtilen yer).

Hellespont (Hellespontos) ise Çanakkale Boğazı'nın çok eski zamanlardaki adıdır.

Thebai kralı Athamas ile peri kızlarından Nephele evlenirler. Phriksos ve Helle adlarında iki çocukları olur. Kral, Nephele'yi terkedip İno ile yeniden evlenince bu iki çocuk üvey ana elinde kalırlar. Bu çocuklardan nefret eden İno, Thebai bölgesinde kıtlık çıkınca Kralı bu kıtlıktan kurtulmak için bu iki çocuğun kurban edilmesinin gerekli olduğuna inandırır. Kral tam çocuklarını kurban edecekken Zeus çocuklara acır ve anneleri Nephele'ye altın postlu bir koç verir. Nephele çocuklarını tam kurban edilirlerken bu altın postlu koça bindirerek kaçıtır. Ama havada uçarlarken Helle denize düşer. Onun denize düştüğü bu dar boğaza Hellespontus adı verilir⁹.

Hero ile Leandros'un efsanesi de Çanakkale Boğazı yanı Hellespontos ile ilgilidir. Leandros sevgilisi Hero'ya kavuşmak için Çanakkale Boğazı'nın azgın suları ile boğuşur. Ancak boğulan gencin cansız vücudunu kıyıya atan dalgalar Hero'nun da kendisini öldürmesine sebep olurlar. Ünlü İngiliz şairi Lord Byron da 3 Mayıs 1810 da Çanakkale Boğazından geçerken bu efsaneyi hatırlamış ve Teğmen Ekenhead ile birlikte Boğaz'ın yüzerek geçilip geçilemeyeceğini bizzat denemiştir. Romantik şair Boğazı geçer, ama uzun süre suda kaldığı için de hastalanır¹⁰.

Çanakkale savaşının geçtiği yerlere muhabirler daima Troya şehri ve Troya Savaşı, Yunan mitolojisi çerçevesinde bakarlar. Adeta atalarının izlerini ararlar.

Derginin 31 Temmuz 1915 tarih 3778 no'lu sayısında, Londra Daily Telegraph'ın ve Amerikan basınının temsilcisi ve savaş muhabiri olan M. Granville Fortescue, "De la Corne d'Or Aux Ruines de Troie" (Haliç'den Truva Harabelerine) isimli makaleyi yayınladı. "Bir Amerikalı gözüyle Türk

⁸ Dardanos soyunun gelişmesi İlyada'da Aineas'ın ağzından anlatılır İlyada, XX, 215 vd.

⁹ Şefik Can, "Argonaut'lar", *Klasik Yunan Mitolojisi*, İstanbul İnkılap Kitabevi, 217.

¹⁰ a.g.e., "Aphrodite İle İlgili Efsanelerden: Hero ile Leandros", 112.

tarafında gözlemler" alt başlığını taşıyan yazıdaki ilk cümle çarpıcıdır: "*Constantinople'un üzerinde hilâl süzülmetedir*"

Yazar biraz da edebî ve romantik bir üslupla duyduğu ezan sesini ve İslamın sembolü olan hilâlin uzaklardan gelen siyah bir bulutla kaplanıp, Binbir Gece Masalları'nı hatırlatan bir biçimde adeta bir deve dönüşüp, Constantinople'u karanlıklara gark ederek kayboluşunu tasvir eder. Daha sonra Gelibolu'ya geçen Amerikan muhabir orada da yakılıp yıkılmış evleri ve camii görür. Sabah namazında abdest alıp namaza duran, dua eden askerleri görünce tuhaf bir duyguya kapıldığını ve bu görüntüler karşısında bu askerlerin cesur askerler olduğuna bütün kalbiyle inandığını anlatır. Hellespont diye bahsettiği Çanakkale'nin sokaklarında rastladığı Alman askerlerinin bira içip millî şarkılar söylediklerini, Café Mouche'da ise üç Türk askerinin nargilelerini tütürerek sakın sakın sohbet ettiklerini anlatır. Bu bir Avrupalı için tipik bir sahnedir. Doğu'yu zamanın durduğu yer olarak gören oryantalist bakış burada da kendini hissettirir.

Askerlerden birindeki Senegal bıçağı yazarın dikkatini çeker. Türkçe'den başka bir dil bilmedikleri için bu cesur adamlarla konuşamamak ve ciddi konuları tartışamamaktan, fikir alışverişi yapamamaktan dolayı üzüntü duyduğunu samimiyetle ifade eder. Yazarın bu dikkati ilgi çekicidir. Türk çoğu zaman kendini iyi ifade edemediği, sesini yeterince duyuramadığı için ve çoğu zaman da başkaları tarafından tanıtılmak - yanlış tanıtılmak veya olması istendiği gibi tanıtılmak- durumunda kaldığı için bugün bile haksız ithamlar altında değil midir?

Çevreyi saran sise rağmen Hellespont'un ışıldadığını gören yazar Erenköy'e doğru ilerler. Issız bir kasabada yeşil türbanlı bir hacı yürümektedir. Yazar Truva'nın olduğu yerde bulduklarını düşünür. İlion tepeleri, Priam şehrinin surları, Helene'in yaşadığı ve Yunanlıları izlediği surların kalıntılarında olmaktan büyük bir haz duyar. Önünden Yunan savaş arabalarının, parlak tolgalı savaşçıların geçtiğini hayal eder. İşte binlerce yıl sonra Truva'dadır. Ancak şimdi 1915'de modern bir savaşı izlemektedir. Aradan geçen üç bin yıla rağmen savaşın soğuk yüzünün pek değişmediğini vurgular.

Doğu cephesi ile ilgili haberlerden sorumlu gazeteci Robert Vaucher, Çanakkale ile ilgili ilk izlenimlerini daha realist bir üslupla şöyle anlatır:

"Doğunun güneşi yoruyor. Başarılı operasyonlar devam ediyor. Türk siperlerinde kötü kokular yükseliyor. Çürümükte olan cesetlerle dolu çukurlara raslanıyor. Türkler savaş sırasında cesetleri gömmemişler. Yeni çukurlar kazıp cesetleri ortadan kaldırdık. Böylece kötü kokuları engelleyebiliriz sanırım. Askerlerimizin sağlık durumları çok iyi. Fransa'dan yeni gelen askerlerimiz kolera ve tifoya karşı aşılanıyorlar. Zaten bizim askerlerimizin birçoğu Senegal gibi lejyonlardan gelen askerlerden oluşuyor. Onların sıcak iklime alışık olması bizim için bir avantaj oluyor. İngilizler, Yeni Zelandalılar ve Avusturyalılar bunların hepsi de iyi birer atlet ya da çiftçi.

İngilizlerin çay ve sandviç partileri çok çekici. Bu geleneklerinin burada da devam ettiriyorlar.

Askerlerimiz İngilizlerle çok iyi anlaşılıyorlar. En ilginç hobi ise düğme koleksiyonu yapmaları. En aranan düğme Avustralyalılarınki. Metal üzerine kitanın coğrafi şekli kazanmış. Yakında kumandanlarımızın, askerlerimizin eşlerinin veya sevgililerinin yakalarında bu düğmeleri birer broş olarak göreceğimizden eminim (no:3773, 26 Haziran 1915, s.662-663).

Arkeolojik bir kazının yapılması ve bölgenin arkeolojik özellikleri ile ilgilenilmesi de savaştan dergiye yansıyan diğer ilginç bir boyuttur (no:3775, 10 Temmuz 1915, s.43-45). Edward Said'in oryantalizmi tanımlarken kullandığı "bilimsel keşif, filolojik restorasyon, psikolojik tahlil, coğrafi görünüm ve sosyolojik tasvir yolu ile yarattığı doğu" ifadesindeki bilimsel keşif boyutunu kanıtlamaktadır.

Gelibolu yarımadasında Dr.Lentrot tarafından yapılan kazıda bulunan çanaklar Akademi tarafından görevlendirilen M.Edmond Pottier tarafından incelenir. Pottier ele geçirilen bu kapların "terres cuites de Myrina" (Myrina kili) diye anılan bir gruba ait olduğunu bir rapor halinde belirtir ve Dr Lentrot'yu savaş sırasında arkeolojik kalıntılarla ilgilenmeye zaman ayırdığı ve yörede önemli bir kazıyı gerçekleştirdiği için kutlar (no:3775, 10 Temmuz 1915, s.43-45).

"Les Fouilles pendant la bataille" (Savaş Sırasında Kazılar) başlığı altında ise (4 Aralık 1915, no:3796) Batı'nın kültür emperyalizmini vurgulayan çarpıcı bir örnek verilmektedir.

Gelibolu'da kurşunlara hedef olmamak için kazılan hendeklerdeki bu yeraltı gömütlüğü büyük bir zenginliği simgeler. M.Edmond Pottier askerlerin düşman taaruzlarından ve bombalardan fırsat buldukça büyük bir heyecanla kazılarla uğraştıklarını anlatır. Pottier'yi asıl şaşırtan ise gömütün yerinin bizzat Türkler tarafından kendilerine gösterilmiş olmasıdır. Pottier bu durumu yazısında ısrarla belirtir.

15 Mayıs'da Vermeersch'in komutasında savaşan bir grup, düşman tarafından (Alman-Türk askerleri kastedilmektedir) bombalanan bir bölgede bu gömüte rastlarlar. Gömütte oldukça kötü durumda çanaklarla karşılaşılır. Vermeersch ve Dr. Lentrot arkeolog askerlerle uygun bir zamanda bu alanda çalışıp bunları incelerler. Burası Eleante Necropole'ü (Eleante Gömütlüğü)dür. Myrina çanakları diye adlandırılan çanakların zengin bir koleksiyonunun Louvre müzesinde bulunduğu, bunların da kısa bir süre sonra Louvre'da yerlerini alacakları rapor edilir. Askerler tarafından çıkartılan ve ateş altında tasnif edilen ve katalogları oluşturulan çanaklar, heykeller Fransa'ya millî koleksiyonların yanına gönderilir. Bunlar hakkında bir fikir verebilmek için de Seddü'l-Bahir'de arkeolog bir askerinin bulunduğu çanak ve kaplarla çekilmiş güzel bir fotoğrafı da Fransa'ya gönderilir. Askerlerin kültüre hizmetlerini vurgulamak için bu resim dergiye de basılır. Ayrıca kazılara katılan bir askerinin yazdığı mektuptan alıntılar da yapılır.

Asker gözleri önünde ufak bir sarsıntının dahi kırabileceği bir kupaya bakar ve onda ataları olan Yunanlıların çizgilerinin güzelliğini ve zerafetini görür. Toprağı böylesine ince çizgilerle işleyebilecek bir zevkin ve ustalığın ancak Yunanlılar gibi insana ve insan vücuduna hayran olan bir ırkta olabileceğini düşünür.

Askerin duygularını dile getiren mektubu gazeteci şu cümlelerle yorumlamaktadır: *"Bu ince cümleler doğuya kadar uzanarak tehdit edilen medeniyeti koruyan birine aittir."*

Batı kendini koruyamayan ve kendindeki değerleri bilemeyen Doğu'nun ezeli ve edebî koruyucusu rolünü üstlenmiştir.

Medeniyete ve kültüre olan tutkusu vurgulanan bu asker, gazeteciye göre, kutsal hazineleri küçümseyen ve gözünü kırpmadan yok eden düşman topunun aslında kendi hayatına ve asker arkadaşlarının hayatına yönlendirildiğini unutmamıştır bile (no:3796, 4 Aralık 1915, s.607).

Pierre Loti'nin "Suprêmes Visions d'Orient, Fragment de Journal Intime" (Doğu'dan Ulvi Görüntüler, Günce'den Seçmeler) başlığı altında tefrika halinde çıkan yazılarında da İstanbul'un Beykoz, Kandilli, Çamlıca, Haliç, Eyüp gibi semtlerindeki dingin hayat biraz da Loti'nin hayalleriyle süslenerek anlatılır. Yazılardaki coğrafya bizi Müslüman İstanbul, batılılaşmanın yoğun olarak görüldüğü, azınlıkların, Levantenlerin yaşadıkları bölge olan Péra ve Tarabya gibi şehrin iki farklı cephesi ile karşı karşıya bırakır. Doğunun geleneksel özellikleri, müezzin sesi, divanda entarisi ile dinlenen ve hayattan haz duyan insanlar, peçeleri altında muhteşem güzelliklerini gizleyen kadınlar, kayak sefaları gibi Avrupalı'nın alışık olduğu Doğu imajını pekiştiren oryantalist bakış açısının örneği olabilecek tablolar vardır. Bu yazılar 1915 yılı boyunca tefrika edilir. Pierre Loti ancak 1916 dan sonra savaş ile ilgili birkaç makale yayınlar Bunlar da objektif ve I. Dünya Savaşı'nın tüm cephelerini ele alan daha çok edebî üslupla yazılmış yazılardır.

Sonuç olarak, derginin 1915-1916 yıllarında çıkan sayılarını Çanakkale Savaşı açısından incelediğimizde,

- Çanakkale'de gücünü bütün dünyaya bir kez daha kanıtlayan kahraman Türk askerine objektif bir tavırla yaklaşıldığı,
- "Türk gibi kuvvetli" sözünün hâlâ anlam yükünü koruduğu,
- Dergideki Türk imajının daha çok oryantalist çizgiler taşıdığı,
- Türklerle Almanlar müttefik olmalarına rağmen Alman mezalimi vurgulanırken Türklerin zulm ettiklerine dair tek bir haber bulunmadığı görülür.

Oysa Michel Herubel, 1998 de Paris'de yayınlanan, *La Bataille des Dardanelles 1914-1916 ou la Tragédie Annoncée*¹¹ adlı araştırmasında 18 Mart'ta kazanılan zaferden sonra İstanbul'da zafer çığlıkları atıldığını ve Ermeniler'e karşı yapılan kırımlara göz yumulduğunu, Türklerin Ermeniler'den Hristiyan oldukları için nefret ettiklerini, Ermeniler'i İngiliz ve Fransız askerlerine yardım etmekle suçladıklarını, zavallı Ermenilerin günah keçisi haline geldiklerini iddia eder. İtilâf kuvvetlerinin Çanakkale Boğazı'ndaki yenilgisini fırsat bilen Türklerin bu barışsever halkı hedef aldıklarını ve katlettiklerini anlatır. Mart ve Nisan (1915) aylarında 150,000 Ermeninin öldürüldüğünü, bu sayının 1918 yılı itibariyle de iki milyonu

¹¹ Herubel Michel, *La Bataille des Dardanelles 1914-1916 ou la Tragédie Annoncée*, Paris, Presse de la Cité, 1998.

bulduğunu belirtir¹². Somut bilgi ve belgelere dayandırılmayan bu ifadelerin gerçekten çok sözü geçen oryantalist bakışı yansıttığı açıktır. Bununla beraber, 1915'den 2000'li yıllara uzanan süreç içinde yabancı basında ve yabancı araştırmacıların eserlerindeki değişen bu bilgileri izlemek ve yorumlamak gerek ilmî araştırmalar gerekse dış politika stratejileri açısından büyük önem taşımaktadır.

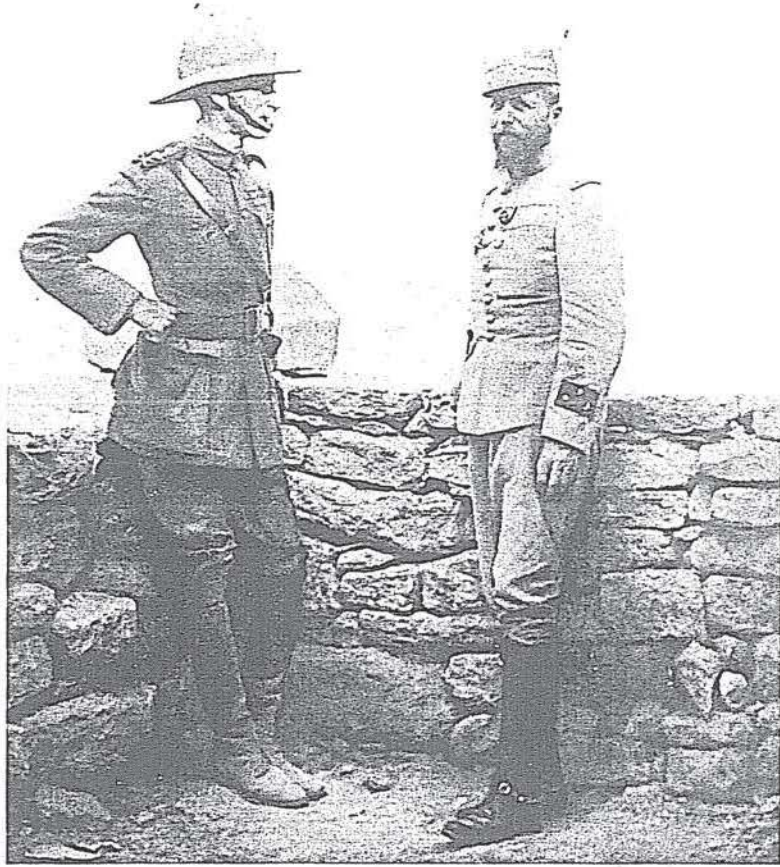

Resim 1: Milletlerin Savaşı: I.Dünya Savaşı'na katılan farklı milliyetten askerlerin Fransız-Alman-Senegalli askerlerin Maurice Orange tarafından yapılmış portreleri

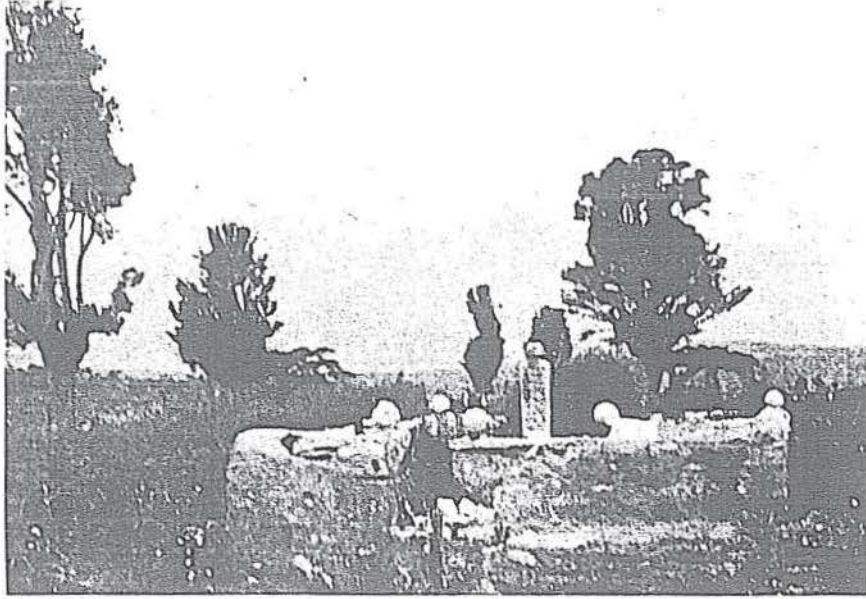
¹² a.g.e., 119-120.

L'ILLUSTRATION

SAMEDI 10 JUILLET 1915

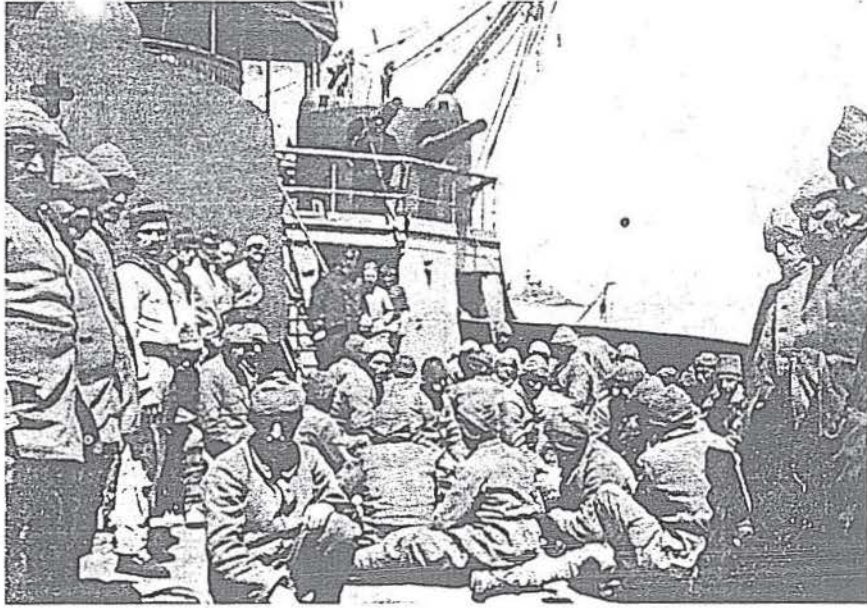
Resim 2: Derginin 10 Temmuz 1915 tarihli sayısı: İan Hamilton ve General Gouraud'nun Seddülbahir'de 28 Haziran 1915 de çekilen fotoğrafı bu sayıya kapak olur. General Gouraud bu fotoğraf çekildikten iki gün sonra yaralanır.

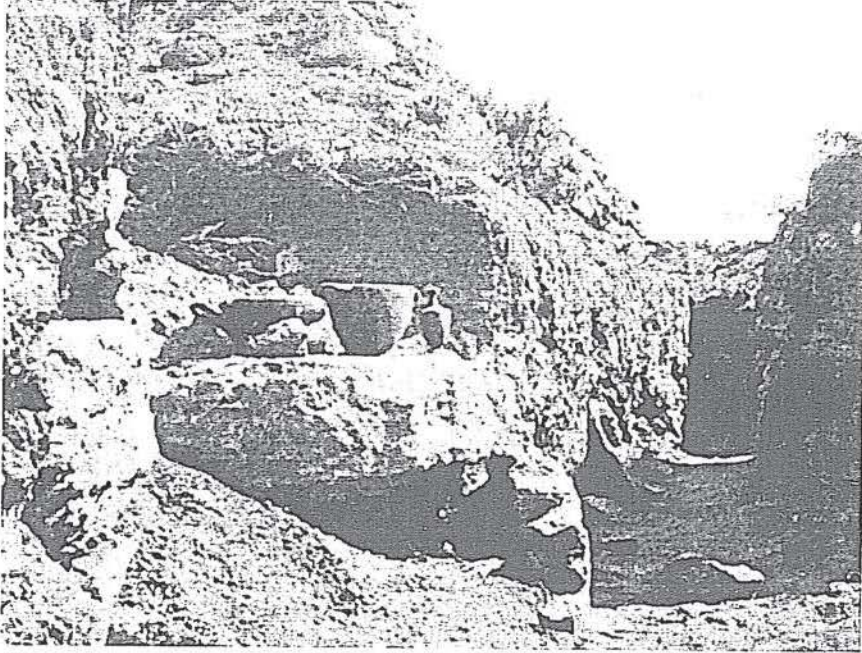
Resim 3: Kalıntılar arasında küçük bir cami yakınında olduğu belirtilen mezarlar: Muhabirin kamerasına takılan ağaçlar ve beyaz mermer mezarlar da oryantalist tasvirlerin vazgeçilmez unsurlarıdır.

Resim 4: Kedi ordusu: Doğu'ya gelen ve İstanbul'u ziyaret eden seyyahların hemen hemen hepsinin dikkatini çeken hususlardan biri de İstanbul sokaklarında başıboş dolaşan kedi ve köpeklerdir. Flaubert, Nerval, Edmondo de Amicis gibi yazarlar başta olmak üzere birçok yazarın gözlemlerinde kedi ve köpeklere ayrılmış satırlar vardır. Yazar da savaş sırasında dar bir sokakta rasladığı dağılıp terkedilen evlerin kedilerini besleyen Türk kasabının hayvan sevgisine ve merhametine hayran olmaktan kendini alamaz ve bu ilginç tabloya dergide yer verir.

Resim 5: Jauréguiberry'nin güvertesinde ilk Türk esirleri

Resim 6: Kazılarla ilgili resimler